

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

УДК 378.126

Наталія Бурмакіна, старший викладач кафедри іноземних мов
Житомирського національного агроекологічного університету

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті представлено визначення поняття “професійна компетентність”. Досліджено поняття “професійно-педагогічна компетентність”. На основі теоретичного аналізу педагогічної літератури запропоновано модель професійно-педагогічної компетентності викладача ВНЗ, яка включає п’ять основних компонентів: когнітивний, операційно-технологічний, соціальний, особистісний, аутопсихологічний. Розкрито зміст кожного компоненту.

Ключові слова: професійна компетентність, професійно-педагогічна компетентність, компонент.
Рис. 1. Літ. 15.

Наталія Бурмакіна, старший преподаватель кафедры иностранных языков
Житомирского национального агроэкологического университета

КОМПОНЕНТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье представлено определение понятия “профессиональная компетентность”. Исследовано понятие “профессионально-педагогическая компетентность”. На основании теоретического анализа педагогической литературы предложена модель профессионально-педагогической компетентности преподавателя вуза, которая включает пять основных компонентов: когнитивный, операционно-технологический, социальный, личностный, аутопсихологический. Раскрыто содержание каждого компонента.

Ключевые слова: профессиональная компетентность, профессионально-педагогическая компетентность, компонент.

Nataliya Burmakina, Senior Lecturer of the Foreign Languages Department
Zhytomyr National Agroecological University

THE COMPONENTS OF THE PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL COMPETENCE OF TEACHER OF HIGHER EDUCATION INSTITUTION

The concept “professional competence” has been determined in the given article. The concept of professional and pedagogical competence has been investigated. The model of professional and pedagogical competence of a teacher of Higher education institution has been propounded on the basis of theoretical analysis of pedagogical literature. The model contains five main components: cognitive, operational-technological, social, personal, autopsychological. The content analysis of each component has been made.

Keywords: professional competence, professional and pedagogical competence, a component.

Постановка проблеми. Вхідження України в Європейський освітній простір передбачає якісні зміни навчально-виховного процесу у вітчизняних вищих навчальних закладах (ВНЗ). Ці зміни зумовлюють нові вимоги до професійно-педагогічної компетентності викладача ВНЗ. Викладач сучасного ВНЗ повинен забезпечити підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних успішно виконувати професійну діяльність за нових умов. Саме тому доречним є дослідження і аналіз основних компонентів професійно-педагогічної компетентності викладача ВНЗ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання професійно-педагогічної компетентності та її компоненти досліджували: О.О. Бодалев,

М.В. Буланова-Топоркова, Б.С. Гершунський, Т.А. Долгова, О.А. Дубасенюк, А.В. Духавнева, В.І. Жуков, Л.В. Заніна, І.Я. Зязюн, С.В. Іванова, Т.Є. Ісаєва, Л.Г. Карпова, В.В. Красівський, Н.В. Кузьміна, О.Г. Ларіонова, А.К. Маркова, Д.А. Махотіна, О.Г. Мороз, Н.Г. Ничкало, В.Л. Ортинський, О.С. Падалка, Н.Ф. Радіонова, В.В. Радул, А.Є. Радченко, С.І. Самигін, В.О. Сластьонін, Л.Д. Столяренко, Ю.В. Фролова, А.В. Хурорський, В.І. Юрченко, а також група західних науковців – С. Джимез, Р. Квасніца, М. Леннон, П. Мерсер, Х. Мурей, М. Робінсон, Х. Хантлі.

Мета статті – аналіз компонентів професійно-педагогічної компетентності викладача ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Професійна компетентність є основою успішної роботи фахівця будь-якої галузі. Досліджуючи роботи

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

науковців, можна зазначити, що професійна компетентність – це інтегративна система умінь, навичок, знань, що включає інтелектуально й особистісно обумовлений життєвий досвід [2, 54], індивідуальну своєрідність суб'єкту, яка дає можливість висловлювати професійно грамотні міркування, оцінки, думки [1, 46] для забезпечення виконання професійних обов'язків із необхідною якістю, що відповідає стандартам, вимогам, тощо. Професійна компетентність надзвичайно важлива і у роботі викладача ВНЗ. Педагогічний словник дає таке визначення професійній компетентності педагога: “професійна компетентність вчителя – це наявність у педагога необхідної суми знань, умінь і навичок, які визначають сформованість його педагогічної діяльності, педагогічного спілкування і особистості як носія певних цінностей, ідеалів і педагогічної свідомості; сукупність знань, досвіду, вмінь гнучкого володіння педагогічною технологією, знаходження оптимальних засобів впливу на учня з урахуванням його потреб і інтересів, прав і вільного вибору способів діяльності і поведінки [8, 133]”. Н.В. Кузьміна визначає професійно-педагогічну компетентність як якість особистості, що дозволяє ефективно вирішувати навчально-виховні задачі, розраховані своєю чергою на формування особистості іншої людини [10]. На думку О.А. Дубасенюк, професійно-педагогічна компетентність визначається вмінням педагога особливим чином структурувати наукові і практичні знання для ефективного розв'язання виховних завдань. Особистісні знання є результатом розвинених здібностей і спрямованості, що впливають на сприйняття педагогічних явищ, ситуацій, а також на засоби перетворення наукових позицій [5]. Б.С. Гершунський зазначає, що як категорія динамічна, професійно-педагогічна компетентність є результатом цілеспрямованого впливу післядипломної педагогічної освіти, самоосвіти й розвитку педагогічного професіоналізму на рівні саморозвитку. Вона визначається рівнем власної професійної освіти, досвідом та індивідуальною здатністю людини, її прагненням до неперервної самоосвіти й самовдосконаленням, творчим ставленням до справи [4]. Західні науковці також приділяють багато уваги поняттю “професійна компетентність викладача ВНЗ”. На їхню думку, це – здатність і бажання регулярно застосовувати знання, уміння і навички, що сприятимуть вивченню предмета студентами. Цей процес повинен відбуватися відповідно до встановлених цілей в існуючій системі освіти і сприяти подальшому розвитку компетентності самого

викладача. Професійно-педагогічна компетентність передбачає, що викладач, який постійно професійно зростає і самовдосконалюється, зможе забезпечити найкращі умови для засвоєння студентами певного предмету [13, 10]. Отже, підсумовуючи погляди вчених, можна зробити висновок, що професійно-педагогічна компетентність – це інтегративна система умінь, навичок, знань, які визначають сформованість його педагогічної діяльності і є результатом цілеспрямованого впливу післядипломної педагогічної освіти та самоосвіти для виконання професійних обов'язків із необхідною якістю, що відповідає стандартам, вимогам тощо.

Аналіз поняття “професійно-педагогічна компетентність” передбачає дослідження основних компонентів даної компетентності. Відповідно до поглядів О.А. Дубасенюк, ефективна робота викладача поєднує компетентність у сфері теорії і методики виховного процесу, компетентність у сфері фахових предметів, соціально-педагогічну компетентність, диференціально-психологічну компетентність та аутопсихологічну компетентність [5].

Російська дослідниця Т.Є. Ісаєва у змісті професійної компетентності педагога відокремлює такі складові: адаптаційно-цивілізаційну, соціальну, соціально-організаційну, предметно-методичну, комунікативну, ціннісно-змістову [6].

В.В. Краєвський, А.В. Хуторський розглядають три компоненти у складі професійно-педагогічної компетентності: когнітивний (наявність системи педагогічних і спеціальних предметних знань), операційно-технологічний (володіння методами, технологіями, способами педагогічної взаємодії, методами навчання предмета), особистісний (етичні і соціальні позиції і установки, риси особистості спеціаліста) [9].

Група західних науковців вважає, що професійно-педагогічна компетентність викладача ВНЗ має включати такі аспекти:

1. Позиція викладача щодо особистої ролі в навчальному процесі, його відповідальність за навчальний процес. Ця позиція передбачає наявність у викладача педагогічних знань, умінь, навичок, які він застосовує на практиці. Тобто здатність педагога обрати зміст, навчальні методи, методи перевірки і оцінювання, щоб забезпечити найкращий результат засвоєння студентом учбового матеріалу.

2. Знання викладача (знання предмету, знання щодо рівня здібностей студентів, знання процесу і методів навчання, знання мети курсу вивчення предмету).

3. Здатність до планування і організаційної

КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

діяльності; структурувати і представляти матеріал; адаптувати процес навчання до певної групи студентів і ситуації.

4. Завзятість до роботи (здатність і бажання постійно ефективно працювати).

5. Постійний саморозвиток і самоосвіта викладача.

6. Здатність інтегрувати і застосовувати всі вищезазначені аспекти [13, 41].

Канадські вчені (С. Джимез, М. Леннон, П. Мерсер, Х. Мурей, М. Робінсон) відокремлюють у структурі педагогічної компетентності викладача ВНЗ знання свого предмета, педагогічні знання та вміння (в останню групу вони включають комунікативність, вибір ефективних методів викладання матеріалу, забезпечення можливості для практики і зворотнього зв'язку, вміння працювати з різними учнями) [15].

Американський Національний Комітет з професійних учительських стандартів (National Board for Professional Teaching Standards) визначив чотири базових стандарти компетентних педагогів:

- педагог повинен брати на себе відповідальність за учнів і їх навчання;

- педагог повинен знати свій предмет і вміння його викладати;

- педагог повинен бути менеджером навчання і наставником для учнів;

- педагог повинен удосконалювати свої знання, спираючись на свій досвід [14].

Л.Г. Карпова в своєму дисертаційному дослідженні виділяє такі сфери професійної компетентності педагога:

1. Мотиваційна (складається з загальнокультурної компетентності; особистісно-мотиваційної компетентності; соціальної компетентності).

2. Операційно-технологічна, що включає знання (професійні з предмета, психолого-педагогічні, методичні, методологічні); уміння (гностичні, комунікативні, організаційні, діагностичні, проєктивні, конструктивні, управлінські); якості (обов'язкові, важливі, бажані).

3. Сфера саморегуляції (складається з психологічної компетентності і аутокомпетентності) [7].

На думку О.Г. Мороз і В.І. Юрченко, професійна діяльність викладача вищої школи вимагає наявності певних особистісних якостей, соціально-психологічних рис і педагогічних здібностей. Відповідно до цього науковці виділяють такі компоненти моделі викладача вищої школи:

- загальногромадянські риси;

- морально-психологічні якості;

- науково-педагогічні якості;

- індивідуально-психологічні особливості;

- професійно-педагогічні здібності [11].

У структурі професійної компетентності педагога В.В. Радул поряд з базовими знаннями й вміннями ставить ціннісні орієнтації спеціаліста, мотиви його діяльності, стиль взаємовідносин із людьми, з якими він працює, його педагогічну культуру, здатність до розвитку свого творчого потенціалу [12].

Враховуючи вищезазначені моделі професійно-педагогічної компетентності, можна зробити висновок, що їхні компоненти, визначені різними авторами, не суперечать один одному, а навпаки, уточнюють, деталізують професійну модель викладача. Спробуємо узагальнити весь поданий матеріал.

1. Кожна з моделей містить когнітивний компонент, тобто передбачає наявність у педагога ВНЗ сукупності знань. Цю сукупність знань, на нашу думку, можна поділити на спеціально-предметні знання, психологічні знання, педагогічні знання, методичні знання, методологічні знання.

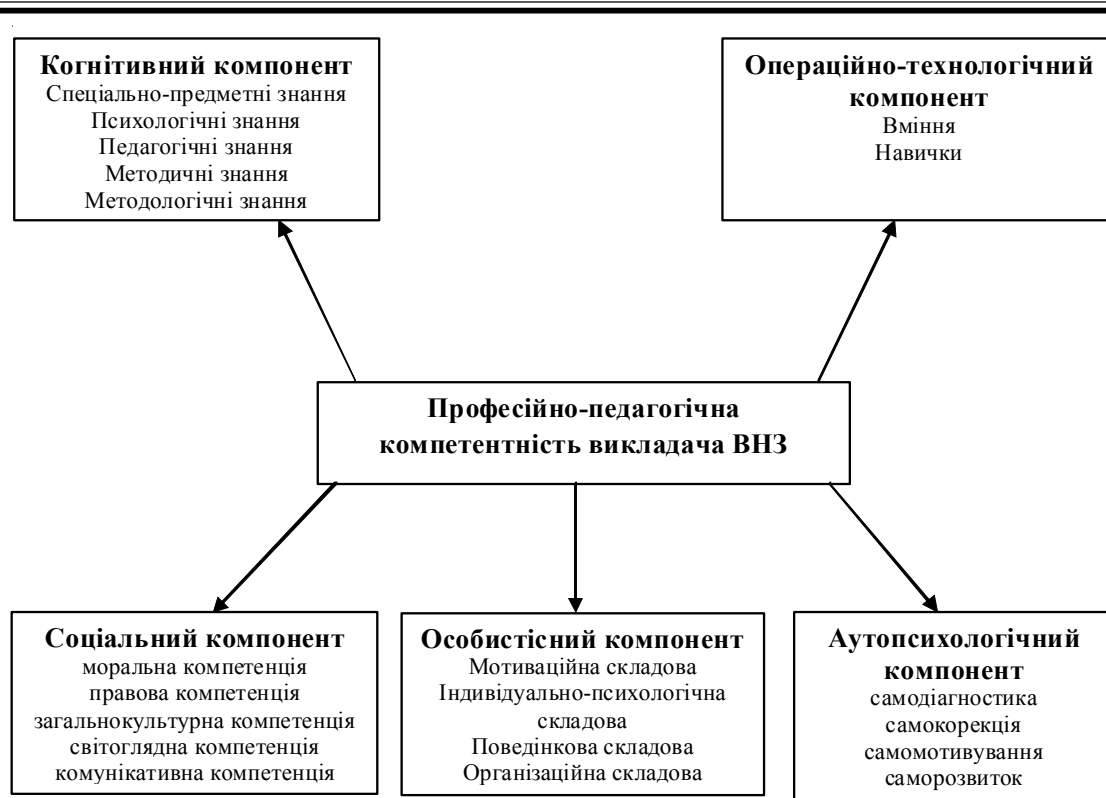
2. Всі науковці вказують на обов'язковість операційно-технологічного компоненту у складі професійно-педагогічної компетентності викладача, що передбачає у педагога наявність певних умінь і навичок. Як ми знаємо, педагогічні вміння – це сукупність практичних дій на основі усвідомлення мети, принципів, умов, засобів, форм і методів організації у педагогічній роботі, це засвоєний спосіб виконання дій, що забезпечується сукупністю набутих знань і навичок. А навички – це дії, сформовані шляхом багаторазового повторення, що характеризуються високим ступенем засвоєння [8].

3. Ми погоджуємося з думкою науковців, які вказують на важливість соціального компоненту у структурі професійно-педагогічної компетентності педагога. В свою чергу соціальний компонент можна поділити на такі компетенції: моральна компетенція, правова компетенція, загальнокультурна компетенція, світоглядна компетенція, комунікативна компетенція [3, 53].

4. Майже кожна модель містить особистісний компонент, який включає мотиваційну, індивідуально-психологічну, поведінкову, організаційну складові.

5. Як окрему складову моделі можна виділити аутопсихологічний компонент професійно-педагогічної компетентності викладача ВНЗ. Оскільки аутопсихологічний компонент передбачає усвідомлення власних психологічних

**КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

Рис. 1. Професійно-педагогічна компетентність викладача ВНЗ

і поведінкових особливостей, бачення шляхів свого особистісного розвитку, даний компонент фокусується на самодіагностиці, самокорекції, самомотивуванні, саморозвиткові.

Проаналізувавши подану інформацію, можна зробити висновок, що модель професійно-педагогічної компетентності викладача ВНЗ поєднує цілий ряд компонентів, необхідних для його ефективної роботи, а саме: когнітивний компонент, операційно-технологічний компонент, соціальний компонент, особистісний компонент, аутопсихологічний компонент. Все це можна проілюструвати за допомогою рис. 1.

Висновки. На основі теоретичного аналізу педагогічної літератури було встановлено, що професійно-педагогічна компетентність викладача ВНЗ є полікомпонентним утворенням, що містить когнітивний, операційно-технологічний, соціальний, особистісний, аутопсихологічний компоненти, які, в свою чергу, містять окремі складові.

Перспективами подальших досліджень є вивчення можливих шляхів удосконалення роботи викладача ВНЗ шляхом впровадження успішної моделі професійно-педагогічної компетентності.

1. Безрукова В.С. Педагогика: [учебник.] – Екатеринбург: Деловая книга, 1996. – 344 с.

2. Віаніс-Трофименко К.Г. Компетентний

учитель – запорука реалізації компетентнісного підходу до сучасного освітнього процесу / К.Г. Віаніс-Трофименко // Управління освітою. – 2006. – №22 – 24, серпень. – С. 54 – 57.

3. Вітвицька С.С. Компетентнісний та професіографічний підходи до побудови професіограми магістра освіти. / С.С. Вітвицька // Вісник Житомирського державного університету. – 2011. – №57, С. 52 – 58.

4. Гершунский Б.С. Философия образования для XXI века: [учеб. пособие: 2-е изд.] – М.: Пед. о-во России, 2002. – 512 с.

5. Дубасенюк О.А. Концептуальні положення теоретичної професійної діяльності. / О.А. Дубасенюк // Педагогіка і психологія. – 1999. – №4, С. 94 – 97.

6. Исаева Т.Е. Классификация профессионально-личностных компетенций вузовского преподавателя: Труды международной научно-практической интернет-конференции “Преподаватель высшей школы в XXI веке”. Сб. 4. – Ростов-на/Д: Рост. гос. ун-т путей сообщения, 2006. – Т. 4 – С. 15 – 21.

7. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 / Л.Г. Карпова – Харків, 2004. – 19 с.

8. Коджаспирова Г.М., Коджаспиров А.Ю. Словарь по педагогике. / Г.М. Коджаспирова, А.Ю. Коджаспиров. – Москва: ИКЦ “МарТ”, 2005. – 448 с.

9. Краевский В.В. Предметное и общепредметное в образовательных стандартах / В.В. Краевский, А.В. Хуторской // Педагогика. – 2003. №2. – С. 3 – 10.

**ПРОБЛЕМА КОНТРОЛЮ ТА ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
СТУДЕНТІВ УНІВЕРСИТЕТУ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

---

10. Кузьмина Н.В. *Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения.* / Н.В. Кузьмина – М.: Высш. шк., 1990. – 119 с.

11. Підготовка майбутнього викладача вищої школи: психологічний ракурс [Електронний ресурс] / Мороз О.Г., Юрченко В.І. // Наукові записки: Зб. наук. стат. НПУ ім. М.П. Драгоманова. – К.: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2001. Режим доступу: <http://www.psyh.kiev.ua>

12. Радул В.В. *Соціальна зрілість молодого вчителя: [монографія]* / В.В. Радул – К.: Вища школа, 1997. – 269 с.

13. *A Swedish Perspective on Pedagogical Competence/ Uppsala University/ Division for Development of Teaching and Learning.* – 2010. – 138 p.

14. Crowl T.K., Kaminsky S., Podell D.M. *Educational Psychology. Windows on Teaching.* – Brown & Bench mark publishers, 1997. – 416 p.

15. Murray H., Gillese E., Lennon M., Mercer P., Robinson M. *Ethical Principles in University Teaching.* – Society for Teaching and Learning in Higher Education, 1996. – 386 p.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016
